

news letter

Státní rozpočet na rok 2007

Martin Slaný

studuje VŠE a působí jako externí poradce prezidenta republiky

Martin Slaný:
Státní rozpočet
na rok 2007

Lukáš Petřík:
Může EU fungovat
jako federativní stát?

Marek Loužek:
Recenze – G. Sartori:
Pluralismus,
multikulturalismus
a přistěhovalci

Václav Klaus:
Byl to opravdu
promarněný rok?

Zákon o státním rozpočtu vzbudil jako pokaždé značnou pozornost. Současná politická situace však paradoxně přispěla k tomu, že tento rok rozpočet prošel vzdor rétorice bez větších problémů. Rychlost, s jakou byl odsouhlasen, však nepřispěla k jeho kvalitě. Jde o rozpočet, který s žádaným reformním nemá nic společného. Od potřebných reforem nás vzdaluje a dělá je do budoucna těžší a bolestnější.

Příjmy a výdaje

Příjmy státního rozpočtu na rok 2007 činí 949,5 mld a výdaje 1040,8 mld korun. Schválený deficit je tedy 91,3 mld Kč a znamená navýšení vládních dluhopisů o 86,5 mld. Tato výše ale není konečná. Dodatečné výdaje schválené ve druhém čtení (tzv. poslanecké pomníčky) zvýšily deficit o dalších 6,4 mld a pokud bychom měli posuzovat deficit dle metodiky Eurostatu, bylo by nutné jej navýšit o dalších 31 miliard (od příjmů odečíst předpokládané příjmy z privatizace společnosti ČEZ).

I bez těchto dodatků je deficit v době vrcholícího růstu ekonomiky závažnější a těžko by pro něj někdo hledal opodstatnění v ekonomické teorii. Jednoduše marníme nejlepší léta. Schválený schodek znamená navýšení vládních dluhopisů o dalších 86,5 mld. Rozpočet nerespektuje střednědobý výdajový strop

schválený Sněmovnou na léta 2007 a 2008 a překračuje ho příští rok o více jak 56 miliard.

Jde o rozpočet, který s žádaným reformním nemá nic společného.

Od potřebných reforem nás vzdaluje a dělá je do budoucna těžší a bolestnější.

Deficit ve vztahu k hrubému domácímu produktu (HDP) činí 3,7 %, což znamená, že Česká republika nebude schopna plnit konvergenční program (již s plněním loňského rozpočtu měla republika velký problém). Celkový deficit veřejných rozpočtů včetně rozpočtu Fondu dopravy, Fondu bydlení a dalších mimorozpočto-

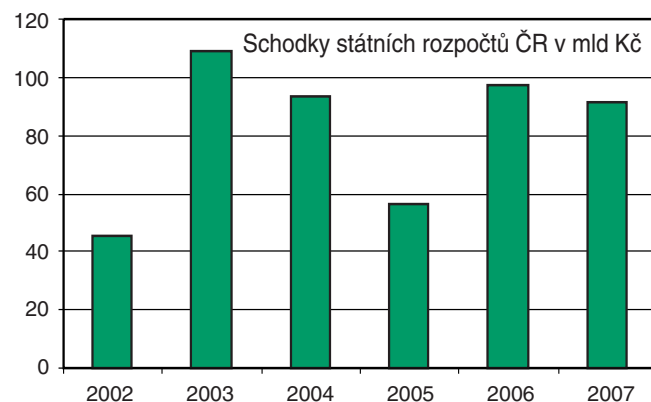
vých fondů dosáhne povážlivě 4 % HDP.

Zejména u výdajové strany rozpočtu se nadále vyskytují problémy. Příznivý vývoj výběru daní je hlavním důvodem, proč jsme zatím nebyli svědky opravdu výrazných potíží. Na straně výdajů pokračují růstové tendence a jejich struktura zůstává bez podstatnějších změn. Dluhová služba začíná být nezanedbatelnou částí rozpočtu. Objem placených úroků má být 40 miliard. To představuje dvacetiprocentní nárůst oproti loňskému roku.

ČR má již nyní problém zaplatit své staré půjčky a tak začíná krýt dluh dalším dluhem. Vláda musí v tomto roce vydat dluhopisy za dalších 132 mld Kč. Deficit a oddalo-

LEDNOVÝ GRAF CEPU

Rozpočtová expanze v době konjunktury

Pramen: MF ČR, rok 2007 = návrh rozpočtu

cep

CENTRUM

PRO EKONOMIKU A POLITIKU

Politických vězňů 10
110 00 Praha 1
Tel./fax: 222 192 406
e-mail: cep@cepin.cz
www.cepin.cz

CEP - Newsletter

Centra pro ekonomiku a politiku
Registrace MK ČR E 11024

vání reformem vytváří nebezpečí, že dojde ke zhoršení ratingu ČR, což může vést k dalšímu růstu nákladů spojených se splácením dluhu.

(Ne)splnitelné podmínky

Závažnou chybou státního rozpočtu na letošní rok je, že je založen na předpokladech, které nemusí být naplněny. Počítá s příjmy, jež ještě nebyly zákonem schváleny. Jde mj.

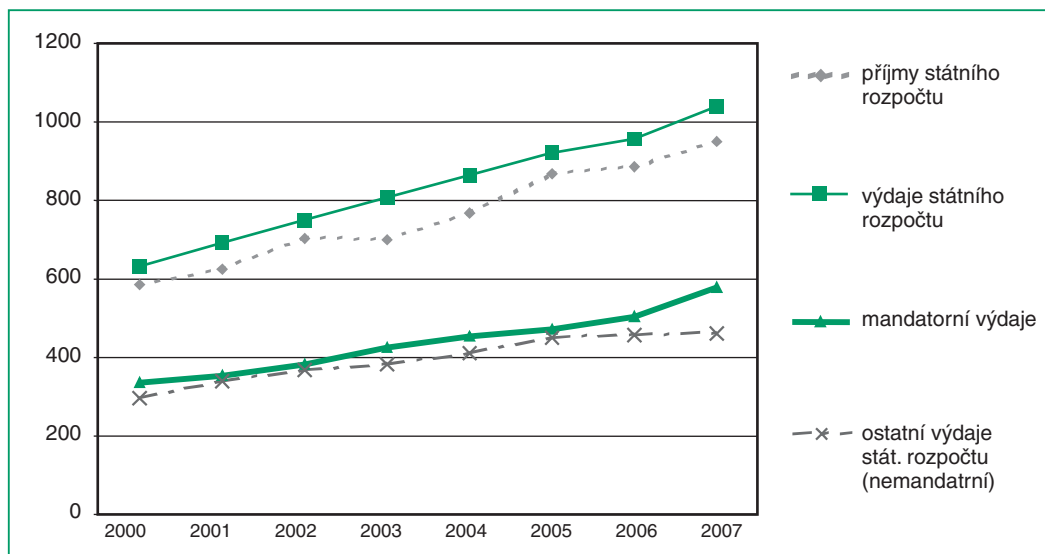
*Deficit v době orcholícího
růstu ekonomiky zarážející
a těžko by pro něj někdo
hledal opodstatnění
v ekonomické teorii.
Jednoduše marníme
nejlepší léta.*

o prostředky z privatizace ČEZ (31 mld). Výše deficitu je tak uměle snížena (dle metodiky Eurostatu bude ČR stejně vykazovat deficit 122,3 mld). Mimochodem důvod, proč neuvádět příjmy z privatizace je i ten, že je netaktické dopředu sdělovat částku, kterou chce stát z prodeje získat.

Používání mimořádných (a tedy jednorázových) příjmů ke krytí opakujících se výdajů je nebezpečné. Vyčerpání těchto příjmů zvyšuje riziko pro financování deficitů v budoucnu, nemluvě o tom, že nám zůstane méně finančních prostředků například na realizaci důchodové reformy. Dalším úskalím je, že rozpočet počítá se schválením teprve projednávaných právních norem, u nichž není vůbec jasné, zda budou přijaty (novela zákona o nemocenském pojištění, o odložení účinnosti služebního zákona, o službě státních zaměstnanců a zaměstnanců ve správních úřadech a změna zákona o spotřebních daních u tabákových výrobků).

Rozpočet počítá s tím, že se podaří meziročně snížit míru nezaměstnanosti v průměru o jeden procentní bod při nárůstu míry zaměstnanosti i míry aktivity. To by však vyžadovalo výrazné změny na trhu práce (posílení motivace k práci a reformu příjmů ze sociálního systému), což v příštím roce vypadá nereálně.

Obrázek 1: Vývoj mandatorních výdajů

Poznámka: 2000–2005 skutečnost, 2006 schválený rozpočet, 2007 návrh

Zdroj: Ministerstvo financí ČR

Snižování počtu nezaměstnaných má převážně cyklický charakter a strukturální problémy se znatelně nelepší. Fungování trhu práce by měl od začátku roku 2007 ovlivnit i nový zákoník práce. Pozitivní efekty se od něj nedají čekat, spíše naopak. Pokud by nedošlo k naplnění zmíněných předpokladů, bude deficit rozpočtu vyšší v řádu desítek miliard.

Mandatorní výdaje

Ještě větší kritiku než samotná výše deficitu si zasluhuje struktura rozpočtu. Každý rok podíl mandatorních výdajů zabírá větší část celkových výdajů. Snižuje se schopnost vlády reagovat na případné šoky v ekonomice. Mandatorní sociální výdaje tvoří v tomto rozpočtu 474,2 mld (nárůst oproti roku 2006 o 17,3 %). Největší váhu mají dávky důchodového a nemocenského pojištění a dávky státní sociální podpory. Jen sociální dávky budou v příštím roce o 50 mld vyšší a pohltí většinu nárůstu příjmů rozpočtu.

Pokud porovnáme roky 1999 a 2007 zjistíme, že mandatorní sociální výdaje vzrostly o 200 miliard korun (tj. o 72 %!). Kapitola ministerstva práce a sociálních věcí představuje na příští rok neuvěřitelných 428 miliard! Celkové mandatorní výdaje jsou 579 mld. Pokud k nim přičteme kvazimandatorní výdaje (např. mzdy v orgá-

nech státní správy, kapitola ministerstva obrany, výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti), dostaneme částku 792,3 mld korun, což představuje 76,2 % veškerých výdajů!

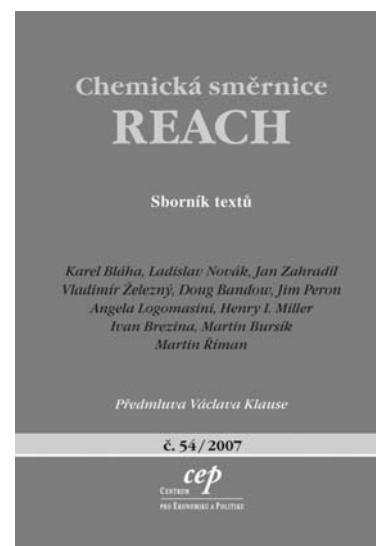
Výdaje jsou tím pouze zčásti alokovány do oblastí, v nichž by z dlouhodobého hlediska vyvolávaly pozitivní multiplikační efekty. Sliby a návrhy politických stran se

soustředí především na stranu příjmů rozpočtu – do oblasti daní. Mnohem důležitější je ale nyní orientovat se na reformu výdajové strany. O té se již strany nerady zmiňují.

Poslanecké pomníčky

Jeden z největších zásahů do rozpočtových pravidel představují tzv. poslanecké pomníčky. Ty byly odhlasová-

NOVINKA

CEP nabízí sborník č. 54/2007 „Chemická směrnice REACH“, do něhož přispěli **Karel Bláha, Ladislav Novák, Jan Zahradil, Vladimír Železný, Doug Bandow, Jim Peron, Angela Logomasini, Henry I. Miller, Ivan Brezina, Martin Bursík a Martin Říman**. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 78 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz**

ny ve výši 6,4 mld. Jelikož rezerva státního rozpočtu je obecně velmi malá a ani rozpočet na rok 2007 nepočítá s rezervou významně vyšší nad zákonnou mez (3,12 mld), dojde téměř určitě k růstu deficitu.

Je zarážející, že prostředky na tyto dodatečné výdaje byly (poprvé) získány převody z kapitol, které nemají charakter rezerv. Došlo ke zkrácení některých mandatorních výdajů (starobních důchodů, plateb zdravotního pojištění za státní zaměstnance, podpory stavebního spoření, zemědělských subvencí) a prostředky byly též vzaty z rozpočtu státní dluhové služby.

Deficit a oddalování reformy vytvoří nebezpečí, že dojde ke zhoršení ratingu ČR, což může vést k dalšímu růstu nákladů spojených se splácením dluhu.

Na konci roku bude muset být téměř určitě přijat zákon zvyšující deficit státního rozpočtu, jinak nastane problém s vyplácením například důchodů v počátku roku 2008. O to více zarážející je to, že problémy s výdaji na důchody zaznamenal již rozpočet letošní. Sněmovna v tomto případě svými kroky de facto zamezila naplnění zákona, který sama přijala.

Zaplacení těchto výdajů díky větším příjmům je nepravděpodobné. Asi 20 % daňových příjmů má nízkou elasticitu – tedy jejich výnos s rostoucím HDP neroste, ale klesá, navíc tento pokles nevyvažují příjmy rostoucí rychleji než HDP (např. progresivní daň z příjmů). Je neskutečné, že přímo rozpočtový výbor schválil další výdaje ve výši čtyř miliard. Na jeho návrh byla mj. sněmovnou přijata dotace pro prosperující soukromý subjekt (AC Sparta Praha). Je třeba schválit co nejdříve pravidla, která v budoucnu nedopustí toto jednání poslanců, které je proti všem principům dobrého rozpočtového chování.

Tabulka 1: Vývoj sald veřejných financí v % HDP

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Saldo čistých půjček	-1,4	-0,5	-2,8	-2,1	-0,5	-5,0	-3,3	0,0	-5,0	-3,6
Saldo čistých půjček a dotací transformačním institucím	-1,2	-2,2	-3,1	-2,4	-3,6	-3,8	-2,7	-1,6	-4,0	-4,0

Pramen: Ministerstvo financí ČR

Tabulka 2. Mandatorní výdaje

	Skut. 2000	Skut. 2001	Skut. 2002	Skut. 2003	Skut. 2004	Skut. 2005	Skut. 2006	Skut. 2007
Mandatorní výdaje vyplývající ze zákona (mld. Kč)	331,9	351,5	377,0	401,3	418,3	425,1	459,9	535,1
Podíl mandatorních výdajů ze zákona na HDP v %	15,2	14,9	15,3	15,6	15,0	14,2	14,4	15,5
Ostatní mandatorní výdaje (mld. Kč)	4,0	3,0	5,5	25,3	34,9	46,7	42,0	44,3
Podíl ostatních mandatorních výdajů na HDP v %	0,2	0,1	0,2	1,0	1,3	1,6	1,3	1,3

Pramen: Ministerstvo financí ČR

Dluhová past

Ačkoli jde o rozpočet špatný, vzhledem k politické konstelaci je patrně jediný možný. Při dané politické situaci by vyslání signálu nestability v podobě rozpočtového provizoria nemuselo být nejvhodnější. Reformní snažení tímto rozpočtem ale rozhodně nezačalo. Naopak, vůle zlomit narůstající trend růstu mandatorních výdajů a vysokých deficitů je v nedohlednu.

Podíl státního dluhu na HDP se na konci roku 2007 zvýší na 26,1 %. Ve srovnání s ostatními zeměmi to není vysoká hodnota. Nutno si ale uvědomit, že jeho vysoká dynamika růstu byla v posledních letech významně zpomalována vysokými privatizačními příjmy. Jediným možným řešením zmírnění růstu deficitů vládního sektoru je zaměřit se na to, co je generuje.

Nemusí to totiž trvat dlouho a věřitelé v dnešním proměnlivém prostředí přestanou důvěřovat české vládě, české ekonomice a pro stát začne být velkým problémem vypořádat se s deficitem. Pak bude muset přijít drastická reforma se všemi negativními dopady, a to zejména na nízkopříjmové skupiny, starobní důchodce, státní zaměstnance - tedy na všechny, díky kterým se nyní růst dalších mandatorních výdajů ospravedlňuje.

Tento rozpočet ještě ukázal jednu skutečnost. Je u nás

velmi snadné, aby odstupující vláda svalila odpovědnost za schválně nepovedený rozpočet na vládu novou. Nedělejme si však iluzi, že kdyby postavení stran bylo opačné, nedošlo by k podobnému vývoji. Řešení je třeba hledat ne v dobré víře, že se politické oprostí od tohoto pokušení, ale ve změně pravidel - změně termínu voleb do sněmovny na dřívější termín.

Motto na úmrtním oznámení významného prvorepublikového ekonoma a mnohaletého ministra financí Karla Engliše bylo: kdo sloužíš vlasti, odměny nečekej! Nápis by se dal volně parafrázovat na: kdo jsi vytvořil a schválil tento rozpočet, odměny nečekej! Kdyby Engliš spatřil náš dnešní rozpočet, zajisté by se divil.

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 47/2006 „Patnáct let od obnovení kapitalismu v naší zemi“, do něhož přispěli V. Klaus, V. Dlouhý, K. Dyba, D. Tříška, M. Čalfa, I. Kočárník, J. Fůrstová, E. Šíp, J. Weigl, S. Janáčková a M. Loužek (editor sborníku). Do příloh je zařazen kompletní scénář ekonomické reformy z 30. srpna 1990. Předmluvu ke sborníku napsal Václav Klaus.

Cena: 50 Kč, 182 stran.

**objednávky na www.cepin.cz
tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz**

Může EU fungovat jako federativní stát?

Lukáš Petřík

šéfredaktor www.EUportal.cz

Blížící se výročí padesáti let od založení Evropských společenství je příležitostí prozkoumat cíl evropské integrace. Evropští federalisté si přejí, aby se Evropská unie přeměnila ve federativní stát po vzoru Spojených států amerických. Potom je však nutné se ptát, 1. zda-li v Evropě existují podobné podmínky, které v Americe vedly k vytvoření společného státu, a 2. zda-li jsou federace či nadnárodní státy legitimní a fungující formou vlády.

Americký příklad

Pokud jde o první otázku, musíme si uvědomit, že vznik Spojených států amerických jako federace nebyl vůbec jednoduchý a prošel i velice bolestnými obdobími. Před válkou za nezávislost neexistovala společná správa a společný orgán amerických kolonií, který by se zodpovídal americké veřejnosti (formou samosprávy) a britské koruně. Rebelské kolonie se až v době americké revoluce spolu spojily za účelem vzniku jednotlivých nezávislých států.

První ústava Spojených států, tzv. *Články konfederace*, hovořila o tom, že jednotlivé státy jsou nezávislé a suverén-

ní a že se mají pouze podílet na společné obraně. Federativní stát vznikl až po ratifikaci v současnosti platné Ústavy z roku 1787. I potom však přetrvávaly spory, jestli má stát Unie právo jednostranně vyhlásit nezávislost a opustit Unii. Tento spor však vyřešila až krvavá občanská válka, při níž byla násilně udržena jednota federace.

U americké občanské války je potřeba se zastavit. *Levicová historiografie* často předkládá tezi, že zde šlo o boj mezi zastánci otroctví a stoupenci jeho zrušení (abolicionisty). Ačkoliv otázka otroctví by neměla být podceňena, nemůžeme pominout i další příčiny konfliktu. Předně šlo o starý spor, jak velká má být ústřední moc Unie. Jižní státy požadovaly model konfederace, kde by většinu pravomocí měly jednotlivé státy. Obyvatelé Jihu se také především na prvním místě považovali za Virginiány, Texasany, Floridány atd., pak za obyvatele *Dixie* (Konfederace) a teprve potom za Američany.

Dixie měla i obecně jiné tradice a životní styl. Zatímco Sever byl buržoazní, průmyslový a kapitalistický, Jih byl

především zemědělský s kvazifeudálním typem plantážnické aristokracie (proto byla řada britských gentlemanů příznivci Jihu). Ve sporu mezi Severem a Jihem šlo také o ochranářství a cla. Sever

ním státům, že když nevystoupí z Unie, bude jim ponecháno právo rozhodovat o tom, jestli jejich stát zůstane, nebo nezůstane otrokářským.

Evropa je jiná

Když jsem se zde zmínil o válce Severu proti Jihu, nebylo to z toho důvodu, že bych chtěl obhajovat kauzu Konfederace, ale protože jsem chtěl poukázat na to, že ve Spojených státech poloviny 19. století de facto žily dva rozdělené národy, které byly sjednoceny až násilím. A to i přesto, že zde existoval stejný jazyk, stejný původ (WASP), společná zkušenost odboje proti britské koruně, podobná tradice anglosaského práva a protestantského vyznání.

Pokud toto porovnáme se současnou Evropskou unií, zjistíme, že zde předpoklady pro vytvoření jednoho státního či politického národa jako základní podmínky pro fungování demokracie jsou mnohem horší než v USA. Žije zde vedle sebe velké množství národů s naprosto odlišným jazykem, tradicemi, identitou, historií, kulturou, náboženstvím, ekonomikou, zájmy atd.

Neexistuje evropské veřejné mínění jako takové (pouze

Levicová historiografie často předkládá tezi, že zde šlo o boj mezi zastánci otroctví a stoupenci jeho zrušení (abolicionisty). Ačkoliv otázka otroctví by neměla být podceňena, nemůžeme pominout i další příčiny konfliktu.

prosazoval cla na průmyslové výrobky z Británie, aby chránil svou výrobu. To ale poškozovalo plantážníky z Jihu, protože chtěli dovážet britské stroje a obávali se recipročních celních opatření při vývozu bavlny do Británie.

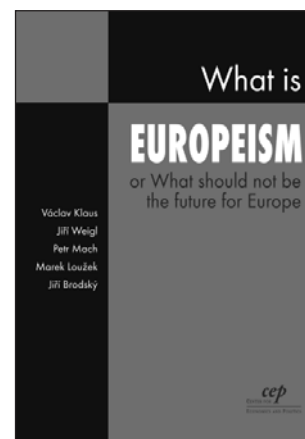
Že v občanské válce nešlo pouze o otázku otroctví, ukazuje i to, že generál Robert E. Lee, který nebyl zastáncem otroctví, šel přesto bojovat za Konfederaci, protože jeho vlast, Virginie, se připojila k CSA (*Confederate States of America*). Na druhou stranu loajální k Unii zůstalo i několik otrokářských států. Abraham Lincoln, ač byl sám odpůrcem otroctví, sliboval již-

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 42/2005 „Krach evropské ústavy“, do něhož přispěli **A. Coughlan, J. Rokita, M. Topolánek, V. Klaus, J. Weigl, M. Hanus, P. Kuchyňková, L. Petřík, O. Šrámek, J. Zahrádka, J. Brodský, P. Mach, M. Petřík** a **M. Loužek**. Předmluvu k publikaci napsal **V. Klaus**.

Cena: 50 Kč, 103 stran.

CEP nabízí sborník anglických textů „**What Is Europeism**“ s podtitulem „**What Should Not Be The Future For Europe**“. Do publikace přispěli **Václav Klaus, Jiří Weigl, Petr Mach, Marek Loužek** a **Jiří Brodský** (editor sborníku).

Cena: 50 Kč, 70 stran.

objednávky na www.cepin.cz • tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cepin.cz

veřejné mínění v jednotlivých státech), evropský patriotismus a solidarita, ač se tyto prvky evropské politické identity snaží evropeistické elity konstruktivisticky vytvořit. Evropeisté pokrytecky tvrdí, že chtějí překonat nacionalismus, ale sami se snaží vytvořit nový typ nacionalismu – euronacionalismus, který by se mocensky, hodnotově i kulturně vymezoval proti Spojeným státům americkým.

Funkčnost federace

Pokusme se nyní zodpovědět druhou otázku. Tedy, zda jsou nadnárodní státy a federace jako takové funkční a legitimní. I když jsme poukázali na obrovské problémy při vzniku Spojených států amerických a jejich politického národa, musíme připustit, že americká federace je dnes víceméně funkční a legitimní. Přesto jsou zde nadále další snahy o centralizaci prostřednictvím „federální pomoci“ (*federal aid*), což je jakási americká obdoba evropských strukturálních fondů a na Jihu existuje nadále specifické patriotické cítění bouřící se proti centralizaci moci ve Washingtonu.

Dalším relativně úspěšným federativním státem se zdá být Švýcarsko, které je navíc multilingvní. Je ovšem nutno připomenout, že ve Švýcarsku ve 40. letech 19. století také

proběhla občanská válka. Pokud se podíváme na další federace, tak fungují většinou ty, které mají společný jazyk a podobné atributy jako Spojené státy (sem můžeme počítat např. Austrálii).

Když však prozkoumáme multinárodní federace a státy, zjistíme, že se většinou rozpadly nebo jsou na pokračování

Evropeisté pokrytecky tvrdí, že chtějí překonat nacionalismus, ale sami se snaží vytvořit nový typ nacionalismu – euronacionalismus, který by se mocensky, hodnotově i kulturně vymezoval proti Spojeným státům americkým.

ji rozpadu. Prvním příkladem států tohoto typu je Sovětský svaz, který se snažil shora vytvořit „nového sovětského občana“ a „sovětský lid“ z národů, které mají rozdílné jazyky a tradice (podobně jako EU se snaží vytvořit evropského občana a evropský lid).

Příklad Jugoslávie zase ukázal, že i přes téměř úplnou shodu v jazyce dvou největších, popř. tří národů Jugoslávie (Srbové, Chorvati, Muslimové), zde kvůli rozdílnému náboženství, státnosti, historii, hodnotám a tradicím nemohl vzniknout jugoslávský politický národ. Ukázalo se, že umělé potlačování ná-

rodního cítění a umírněného nacionalismu může vyústit v opačnou reakci, která vede k agresivnímu výbuchu šovinismu.

K násilnému rozdělení náštěstí nedošlo v Československu, protože na rozdíl od Jugoslávie zde neexistovaly vzájemné územní požadavky a separatistické tendence některých regionů. V případě Jugoslávie a Československa se ukazuje, že jazyk není jediným důležitým (i když je podstatným) prvkem pro fungování národa, ale že je nutné i povědomí společné historie a státnosti, které v případě obou výše zmíněných států a jeho národů neexistovalo (navíc existovaly např. konfesionální a ekonomické rozdíly).

Hrozba rozpadu

Rakouské císařství a Rakousko-Uhersko je posledním historickým příkladem toho, jak multinárodní státy nefungují, alespoň co se týče demokratické formy vlády. Parlament Rakouska-Uherska, Říšská rada, byla stejně nelegitimním a nedemokratickým orgánem jako současný Evropský parlament, protože zde neseděli zástupci rakouského politického národa, ale zástupci jednotlivých národů usilujících o svou svébytnost (legitimitu Říšské rady neuznávali zástupci Českého klubu – staročeši F. L. Riegera a F. Palackého a státo-

právní šlechta J. J. Clam-Martinice). Nevznikl zde celorakouský stranický systém, ale každý národ měl své liberály, konzervativce, socialisty atd. Něco podobného se stalo i v polistopadovém Československu. Stejně tak se pravděpodobně rozdělí i Belgie, v níž vedle sebe žije vlámský a valonský národ.

Federativní uspořádání není v žádném případě ideálním způsobem vládnutí. Mezi výjimky patří Spojené státy a Švýcarsko, ve kterých i přes peripetie občanských válek vznikl politický národ. Jinak se ukazuje, že nadnárodní útvary se bez patřičné legitimacy svého politického národa a loajality občanů k tomuto politickému národu rozpadají. Politický národ navíc nevznikne přes noc a je ve své většině výsledkem mnohaletého spontánního vývoje.

V případech, že se v Evropské unii bude nadále prosazovat trend k vytvoření evropského státu bez evropského politického národa, Evropská unie se pravděpodobně rozpadne, protože občanům národních států se nebude chtít věčně žít pod nedemokratickou a nelegitimní vládou. Doufejme jen, že tento rozpad nebude krvavý, protože historie ukázala, že se státy bohužel ne vždy rozpadají mírovou cestou. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí esej Václava Klause „Co je evropeismus?“, který se zabývá dominantní ideologií současné Evropy. Evropeismus charakterizuje autor jako konglomerát idejí, analyzuje základní strukturu evropeismu a rozebírá jeho tvůrce a nositele.

Cena: 10 Kč, 20 stran.

CEP nabízí knihu Stanislavy Janáčkové „Svazující integrace“ s podtitulem: ČR ve stále těsnější EU. Autorka rozebírá úskalí procesu dohánění, doporučuje nespěchat se vstupem do eurozóny a předkládá kritický pohled na návrh ústavy pro Evropu. Předmluvu napsal Václav Klaus.

Cena: 50 Kč, rozsah 104 stran.

objednávky na www.cep.in.cz • tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cep.in.cz

RECENZE – G. SARTORI: PLURALISMUS A MULTIKULTURALISMUS

Marek Loužek

Centrum pro ekonomiku a politiku

Knihy Giovanni Sartoriho „Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci“ (Praha, Dokořán, 2005) je cenným příspěvkem do současné debaty o soužití kultur v Evropě. Italský politolog a sociolog, který napsal řadu klasických prací o stranických systémech a teorii demokracie, opět ukazuje originalitu myšlení, odolnost vůči módním trendům a oddanost ideálům liberální demokracie.

Pluralismus a demokracie

Za dobrou společnost považuje Sartori společnost pluralitní. Odmítá domněnku, že multikulturalismus - tedy politika, která podporuje etnické a kulturní odlišnosti - představuje pokračování a prohlubování pluralismu. Přesvědčivě ukazuje, že představa komplementarity pluralismu a multikulturalismu je chybná, že se jedná o dva protikladné pojmy, jež se navzájem vylučují.

Masivní nápor migračních proudů a multikulturní požadavky podrobují dnes otevřenou společnost v Evropě zatěžkavací zkoušce. Do jaké míry může pluralitní společnost přijímat přistěhovalce, kteří odmítají její principy, aniž by se sama nedezintegrovala? Jak lze integrovat přistěhovalce lišící se etnickým původem a vyznáním? Sartori odpovídá, že je lze integrovat jen obtížně a špatně, nebo je dokonce nelze integrovat vůbec.

Úřadující politici bohužel čelí tomuto problému s lehkomyšlností. Utěšují, že k integraci imigranta stačí jeho „naturalizace“, tedy přidělení státního občanství. Dále tvrdí, že imigranti jsou „užiteční“, a že z nich mají prospěch i ti, kteří se jich obávají. Ve skutečnosti tak vzniká vážný problém. Politika „uznání“ popírá neutralitu státu, oddělení úřadu od osoby a univerzálnost zákonů.

Za klíčovou hodnotu západní liberální demokracie považuje Sartori pluralismus. Pluralismus je nucen respektovat kulturní rozmanitost, s níž se setkává. Není ovšem nucen ji vytvářet. „Dnešní multikulturalismus, vzhledem k míře své agresivity, tendence k separaci a netolerance, pluralismus přímo popírá,“ tvrdí Sartori. Američtí liberálové rádi obhajují multikulturalismus a hovoří o politice uznání. Ale pluralitní kontext vyžaduje *vzájemné* uznání. Uznání, které je opětováno radikálním zneuznáním, je antipluralitní.

Dialektika nesouhlasu

Politický pluralismus chápe Sartori jako „diverzifikaci moci“ založenou na pluralitě skupin, jež jsou nezávislé a neexkluzivní. Absolutní separace jednotlivých mocí však není možná. K demokratické politice patří přirozeně i konflikt, který však nesmí vyústit ve „válku“. Ústředním prvkem pluralitního světového zřetelování není ani konsensus ani konflikt, nýbrž „dialektika nesouhlasu“, kterou se rozumí diskuse.

Pluralitní obec vychází z předpokladu, že různé oblasti života, které jsou pod nadvládou náboženského vyznání, politiky a ekonomiky, jsou od sebe uspokojivě odděleny. Roztříštěná společnost není sama o sobě společností pluralitní. Sdružení, jichž jsou občané členy, musí být dobrovolná a neexkluzivní, otevřená možnosti vstupu do několika sdružení zároveň (nikoli jako kasty v Indii).

Sartori vyvrací názor, že pluralismus je založen na relativismu. Tolerance je snášenlivá právě proto, že nestaví na relativistickém pohledu. Kdo je tolerantní, má vlastní přesvědčení a principy. Pokládá je za pravdivé, ale připouští, že jiní mají právo pěstovat svá „chybná přesvědčení“. Tolerance však ne-

může být bezbřehá. Nelze použít k prosazení svého názoru jakékoli prostředky.

Národní stát se utvořil teprve v průběhu 19. století, kdy polyetnická a mnohonárodní říše Habsburků houževnatě odolávala až do své porážky v roce 1918. Národní stát dodnes plní v Evropě funkci sjednocujícího principu moderního světa. Kosmo-

Partie rozehraná multikulturalismem může mít ještě zlověstnější důsledky než afirmativní akce. Multikulturalismus vede k válce všech proti všem.

politní společnost je podle Sartoriho iluze. Řeči o světové komunitě jsou čistou rétorikou, koncepcí komunity se v nich zamlžuje.

Separace a revolta

Přistěhovalci, kteří dnes směřují do Evropy, do ní vstupují za jiné situace než imigranti, kteří tvořili americký národ. Přistěhovalci do Nového světa nacházeli prázdný prostor, hledali vlast, po níž toužili; byli šťastní, že se stali Američany. Přistěhovalci do Evropy se naopak vydělují a často vytvářejí uzavřená gheta. Multikulturalismus dovolávající se kulturního odtržení ústí v klanové pojetí.

Sartori upozorňuje hlavně na problém muslimských imigrantů. Islámské vidění světa je teokratické, nepřipouští odluku církve od státu, tedy odluku politiky a vyznání. Na této odluce ovšem dnešní západní civilizace stojí jako na svém konstitutivním prvku. Korán nezná lidská (osobní) práva v podobě všeobecných, neporušitelných individuálních práv. Ty jsou však základním kamenem liberální společnosti.

Sartori klade závažné otázky: do jaké míry se pluralitní tendence musí podvolit nejen „kulturním cizincům“, ale také otevřeným a agresivním „kulturním nepřátelům“? Může pluralismus akceptovat vlastní roztříštění,

tj. zrušení pluralitní komunity? Může demokracie připustit vlastní demokratickou destrukci? Definovat neustále rostoucí, tudíž i radikální a dále se radikalizující rozmanitost jako „obohacení“ je povrchní.

Pokud je multikulturalismus chápán jako faktický stav, jako konstatování existence rozmanitých kultur, pak není pluralitní koncepcí světa na obtíž. Něco jiného nastane, když je multikulturalismus prohlášen za *hodnotu*, a dokonce za hodnotu prioritní. Pak jde o levicovou ideologii, s níž musíme bojovat. Pluralismus a multikulturalismus se dostanou dříve či později do kolize.

Odlišností si liberální demokracie cení a považuje je za přínosné. Nedomnívá se ale, že je zapotřebí zvětšovat množství odlišností, a už vůbec netvrdí, že nejlepší za všech možných světů je svět vnitřně roztržitý, jehož rozrůzněnost se neustále prohlubuje. Princip „diferencovaného občanství“ (Kymliczka) by nás uvrhl zpět k libovůli mocných i moci samotné, a tudíž k despoticke vládě.

Pluralismus podle Sartoriho podporuje takovou míru asimilace, jež je nezbytná pro integraci. Na homogenizaci pluralismu nahlíží jako na nežádoucí, zato asimilaci vnímá jako žádoucí. Sartori varuje, že kořeny multikulturalismu sahají až k marxismu. Někteří intelektuálové v Americe nahrazují svou prohraný antikapitalistický třídní boj kulturním bojem proti establishmentu a nacházejí jej v multikulturalismu.

„Politika uznání“ nemůže jít do extrémů. Multikulturalisté vyrábějí sériové kultury, jež potom spravují s cílem dosáhnout separace nebo revolty. Partie rozehraná multikulturalismem může mít ještě zlověstnější důsledky než afirmativní akce. Multikulturalismus vede k válce všech proti všem. Sartoriho knihu bychom měli pozorně číst. ■

ZPRÁVY ZE SEMINÁŘE

Jean-Baptiste Say – 240 let od narození

Ve čtvrtek 4. ledna 2007 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář na téma „Jean-Baptiste Say - 240 let od narození“. Na panelu, který moderoval prezident Václav Klaus, vystoupili profesor Vysoké školy ekonomické Robert Holman, profesor Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy Milan Sojka, Ilona Bažantová z Právnické fakulty Univerzity Karlovy a Marek Loužek z Centra pro ekonomiku a politiku.

Robert Holman načrtl život a dílo Jean-Baptiste Saye. Saye představil jako zakladatele francouzské klasické politické ekonomie a stoupence laissez faire. Jeho podoba s Adamem Smithem není náhodná. Holman vyzdvihl nejvýznamnější Sayovo dílo „Pojednání o politické ekonomii“ (1803). Vysvětlil Sayův zákon trhů jako rovnováhu celkové nabídky a celkové poptávky. Say tím zaútočil na teorii podspotřeby. Potenciální

narušitel rovnováhy celkové poptávky a nabídky představuje až trh peněz.

Milan Sojka zdůraznil rozdíly Adama Smitha od Jean-Baptisty Saye. Say podle něj provedl revizi Smitha, když odmítl pracovní teorii hodnoty. Od Saye jako heretika klasické školy vede cesta až k Walrasovi. Sayův zákon trhů je podle Sojky mylná koncepce, protože nepřipouští možnost recesí. Je úzce spojen s kvantitativní teorií peněz. Filozofii Saye pochopil dobře John Maynard Keynes, který rozpracoval teorii efektivní poptávky. Sayovo dílo se podle Sojky ukázalo být spíše slepou uličkou.

Ilona Bažantová rozebrala vliv Jean-Baptisty Saye na české ekonomické myšlení ve druhé polovině 19. století. V českém prostředí byl větší vliv francouzské klasické ekonomie než anglické. Proto byl u nás Jean-Baptiste Say populárnější než Adam Smith. Ži-

vnou půdu zde měla francouzská subjektivní teorie hodnoty. Say byl přeložen do němčiny ve 40. letech 19. století. Český překlad Sayova Pojednání dosud chybí. Say však měl vliv na řadu českých ekonomů až do současnosti.

Marek Loužek vyložil Saye jako předchůdce moderní makroekonomie. Analyzoval Sayovo „Pojednání o politické ekonomii“, zejména patnáctou kapitolou „O poptávce neboli trhu zboží“. Řečník zkoumal Sayův zákon trhů a jeho různé interpretace. John Maynard Keynes podle něj dezinterpretoval Sayovu koncepci. Aktuální odkaz spočívá zejména v kritice zdanění. Say je dodnes aktuální svou obhajobou lidské svobody a kritikou státního intervencionismu.

Václav Klaus podpořil pohled na Jean-Baptistu Saye jako „francouzského Adama Smitha“. Zdůraznil jako význam pro rodící se teorii vý-

robních faktorů. Ačkoli Saye nečetl z původních pramenů, seznámil se s ním již v 60. letech prostřednictvím Keynesa. Se Sayem byl dobře obeznámen i díky francouzským autorům Charlesi Gide a Charlesi Riste, jejichž „Dějiny nauk národohospodářských“ byly přeloženy do češtiny už v roce 1915–1917.

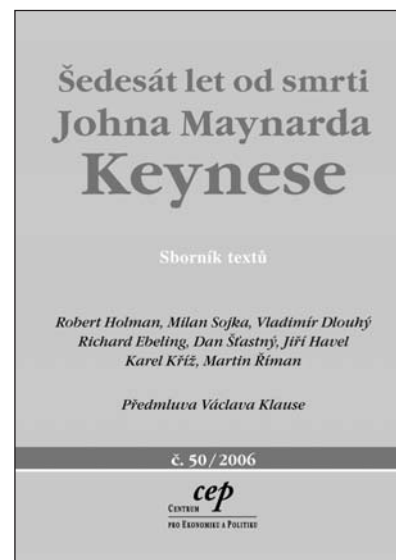
Robert Holman v závěru zdůraznil podobnosti Adama Smitha a Jean-Baptisty Saye. Oba představují zdravé ekonomické myšlení, protože vysvětlili fungování trhu. Podle Milana Sojky je Sayův zákon rovněž přítomný v marshallovské ekonomii; past na likviditu jej však zpochybňuje. Ilona Bažantová upozornila, že Keynesa a Saye dělilo 120 let; Say podle ní neměl ambici vybudovat univerzální systém jako Ricardo. Marek Loužek doplnil, že Say dobře vnímal hospodářské recese, ale považoval je za strukturální poruchy. ML

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 53/2006 „**John Stuart Mill – dvě stě let od narození**“, do něhož přispěli **Miloslav Bednář, Robert Holman, Ilona Bažantová, Vladimír Čechák** a **Marek Loužek** (editor sborníku). V příloze najde čtenář úryvky z díla Johna Stuarta Milla: kapitolu o zastupitelské demokracii z „Úvah o vládě ústavní“, kapitolu z eseje „O svobodě“ o individualitě jako prameni blahobytu a úvahy o socialismu. Předmluvu ke sborníku napsal **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 116 stran.

Centrum pro ekonomiku a politiku nabízí sborník č. 50/2006 „**Šedesát let od smrti Johna Maynarda Keynesa**“, do něhož přispěli **Robert Holman, Milan Sojka, Vladimír Dlouhý, Richard Ebeling, Dan Štastný, Jiří Havel, Karel Kříž** a **Martin Říman**. Sborník by neměl chybět v knihovně žádného zájemce o dějiny ekonomického myšlení. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 50 Kč, 96 stran.

objednávky na www.cep.in.cz • tel. 222 192 406 • e-mail: cep@cep.in.cz

BYL TO OPRAVDU PROMARNĚNÝ ROK?

Václav Klaus

Máme za sebou rok poněkud zvláštní, politicky určitě. Vícekrát než jindy jsme stáli nad volební urnou. Vážili jsme komu dát svůj hlas, ale žádným jednotlivcem nedohlédnutelný - součet těchto našich hlasů dobrý výsledek nedal. Červnové parlamentní volby naopak odstartovaly období politického tápání, které u nás nemá obdoby (neměli bychom však zapomínat na to, že jsme na jaře žádný velkolepý výsledek neočekávali; alespoň já určitě ne).

Zatímco po volbách obvykle bývají vítězové a poražení, zatímco něčí politická očekávání se začínou naplňovat a někdo je naopak zklamán, u nás tomu tak není. Zklamán je pravděpodobně skoro každý. To ale nesmí být důvodem k rezignaci. Na cestě od totalitního státu k standardní evropské demokracii jsme v devadesátých letech ušli drtivou část cesty a - spolu s našimi středoevropskými sousedy - jsme dospěli do fáze, v níž už dávno nedominuje ani shora organizované řízení země (a manipulování životy každého z nás), ani radikální proměňování zákonů a institucí (které také bylo úkolem státu). Obojí je už dávno za námi. Elementární svobodu jednotlivců to mimo veškerou pochybnost zajistilo a o ukradených revolucích a o zklamaných očekáváních by nikdo neměl mluvit. Kdo to dělá, asi chtěl vytvořit úplně jiný svět. Asi chtěl realizovat nějaký svůj utopistický ideál (a mít v něm pro sebe zajištěné důležité místo).

V prvních letech jednadvacátého století máme jiné starosti. Znovu je třeba zabývat se zachováním svobody, protože vznikla její nová ohrožení spojená s postdemokracií, s evropeismem, s politickou korektností,

s multikulturalismem, s arogantním environmentalismem, s pozitivní diskriminací, s lidskou nepokorou a zejména s novou, minulostí jakoby vůbec nepoučenou vírou v řešení lidských problémů shora, státem, přerodělováním, regulací. To je něco jiného než komunismus. Někteří lidé u nás to bohužel dostatečně nechápou a proto stále znovu a znovu svádí už dávno ukončené bitvy. Často hlavně s těmi, kteří - na rozdíl od nich - ohrožení jiná už velmi ostře vnímají. Ukazuje se také, že přes veškerou povrchní rétoriku každému z nás na komunismu vadilo něco jiného.

Povolební rozpolčení a rozhádnání naší země - spolu s nírvanou masové kultury a vysokého konsumu - k uvědomění si nemalé problematičnosti dneška a k nastolení vážné debaty o příčinách tohoto stavu bohužel nepřispívá. Nejsme v tom sami. Situace (a i volební výsledky) v dalších zemích Evropské unie je bohužel v mnohém podobná. Skoro všude přestává jít o soubor vizí, idejí a ideologií. Tento, z principu pozitivní střet je nahrazován virtuálním střetem osob a vyprázdněných hesel. To sice už dávno předvídal a přesně popsal George Orwell, ale Evropa si z něj dostatečně poučení nevzala. Ukolébala se pádem komunismu, neboť si namluvila, že to samo o sobě stačí, což bohužel pravda není.

Jednou z hlavních příčin zůstávání na povrchu a nedotýkání se podstaty věcí je sterilizace jakékoli diskuse téměř povinnou apoteózou všeho, co je spojeno se značkou EU. Ani při referendu o vstupu do tohoto nadnárodního, více a více supranacionálního celku jsme nevedli žádnou vážnou debatu

o smyslu našeho členství a o cílech, kterých touto cestou chceme dosáhnout. Někteří jsme varovali před tím, že to může vést ke zpomalování našeho transformačního procesu a k brzdění našeho dohánění vyspělých států světa. Řadu aspektů těchto jevů právě prožíváme, ale bojíme se jejich příčiny nazvat pravým jménem.

Počátek roku bývá okamžikem přání a předsezetí. Je také okamžikem přemýšlení o prioritách, což by nemělo být záležitostí jen politiků. Zkusme si tento úkol vzít za svůj všichni.

I ti z nás, kteří úskalí těchto procesů viděli dávno a proto si na rozdíl od různých snů přáli, aby byla bilance našeho členství alespoň vyrovnaná, si dnes jen potvrzují, že to není předem a automaticky dané. Měli bychom se proto zabývat daleko konkrétněji než dosud autentickými zájmy naší země a pokusit se říci, nakolik členství v EU těmto našim zájmům pomáhá. Odpověď té frází nemá žádný smysl.

Blíží se i naše předsednictví v této organizaci. Bude to od nás vyžadovat, abychom kromě vlastních zájmů identifikovali také společné zájmy Unie a abychom hledali styčné body. O ty bychom měli usilovat. Uvažovat altruisticky smysl nemá. V politice státu má sebeobětování místo jen v naprosto krajních situacích a teď takové krajní situace nejsou.

Prvním lednem do EU vstupují Bulharsko a Rumunsko, což je pro stabilitu na Balkánském poloostrově bezesporu významnou událostí. Občané i politikové obou zemí si však situaci idealizují a od členství samotného si slibují jen a jen pozitiva, a to nemalá. Snažíme se jim říkat, že je to daleko složitější.

Přesto si myslím, že loňský rok jistou změnu přinesl. Konečně začaly padat zábrany neupřímného a místy až podlézavého eurooptimismu, já říkám euraivismu,

a začíná být přípustným o EU normálně diskutovat. To je důležitý průlom.

Témata existují. Brzy budeme rozhodovat např. o našem členství v eurozóně. Pokud by přijetí Eura vedlo k tomu, že by byl kurs koruny navěky zmrazen na úrovni, která není stabilizovaná a která neodpovídá parametrům, které naše ekonomika ve své dnešní vývojové fázi má, pak by měli i eurooptimisté připustit, že je třeba načasování takového kroku znovu promyšlet. To je jedním z příkladů složitých rozhodování, která před námi stojí a kterým se nevyhneme. Stejně tak např. platí, že pokud by bezpečnostní politika EU měla narušovat dosavadní způsob zajištění bezpečnosti našeho státu v rámci NATO, pak bychom si i v této věci měli říci, kudy chceme jít a kam chceme dojít.

Je třeba začít seriózně a kriticky diskutovat také další politicky tabuizovaná témata jako je např. Irák, Afganistán a celý Blízký Východ.

Nežijme se zastaralými, apriorními představami ohledně dynamicky se vyvíjejícího a díky informačním i dopravním technologiím zmenšujícího se světa. Ten na nás nečeká, o čemž mne velmi názorně přesvědčují i mé zahraniční cesty. Čína, Indie, Rusko a řada dalších zemí ekonomicky rychle rostou a velká část lidí, kteří v nich žijí, má dobrou naději na lepší budoucnost. Nejdříve na lepší budoucnost ekonomickou, ale ta - dříve či později - za sebou potáhne i tolik potřebné změny politické a sociální. Neměli bychom se tvářit, že se vždy, všude a v každém kulturně-civilizačním kontextu musí postupovat v takovém pořadí systémových změn jako u nás.

Počátek roku bývá okamžikem přání a předsezetí. Je také okamžikem přemýšlení o prioritách, což by nemělo být záležitostí jen politiků. Zkusme si tento úkol vzít za svůj všichni.

*Hospodářské noviny,
29. 12. 2006*